

راهبردهای پیشگیرانه فعال بحران سیاسی - امنیتی مبتنی بر تحلیل ناآرامی‌های سال ۱۳۹۷

محمد مهدی یوسفی رامندی^۲

رسول یوسفی رامندی^۱

تأیید مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۱۰

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۲۷

چکیده

سال‌هاست که جمهوری اسلامی ایران مورد حمله‌های متنوع، اعم از اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ای و تهدیدات نظامی، از سوی غرب و ایادی استکبار قرار گرفته است. ناآرامی‌هایی که در سال ۱۳۹۷ در برخی از نقاط کشور امکان جلوه‌گری یافت، مثال عینی از هم‌افزایی تلاش و طرح‌وبرنامه دشمنان است؛ بنابراین، نیاز است تا با بررسی دقیق جریان‌های موجود در این حوادث، در قالب یک برنامه پیشگیرانه، محیطی ایمن در برابر اقدامات عاملان و سهوی تحریک‌آمیز بر افکار عمومی ایجاد نمود. پژوهش حاضر، با هدف ریشه‌یابی دقیق اعتراضات و ابعاد مختلف آن و همچنین ارائه راهبردهای برون‌رفت از این نوع وضعیت ملتهب اجرا شده است. لذا این پژوهش از حیث رویکرد، استقرایی و از حیث هدف، اکتشافی است و از حیث روش از راهبرد مفهوم‌سازی تحلیل محتوای کیفی بهره برده است. نتایج این پژوهش، علاوه بر تحلیل اتفاقات، شامل راهبردهایی است که عبارتند از: راهبردهای بازسازی و بازتوانی، راهبردهای مقابله و راهبردهای آمادگی که می‌تواند به‌عنوان یک سپر در مقابل حوادث احتمالی آینده، مورد استفاده و بهره‌برداری قرار گیرد.

کلید واژه‌ها

بحران سیاسی - امنیتی^۱؛ مدیریت بحران سیاسی - امنیتی^۲؛ راهبرد پیشگیرانه فعال^۳؛ ناآرامی‌های سال ۱۳۹۷^۴؛ تحلیل محتوای کیفی^۵.

ry.marketing90@gmail.com

mahdiramandi83@gmail.com

3. Political - Security Crisis
4. Political-security crisis management
5. Active prevention strategy
6. The unrest in 2018
7. Qualitative Content Analysis

۱. نویسنده مسئول: استادیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

۲. دانشجوی کارشناسی رشته علوم اجتماعی دانشگاه تهران

مقدمه

سال‌هاست که جمهوری اسلامی ایران مورد حمله‌های متنوع، اعم از اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ای و تهدیدات نظامی، از سوی غرب و ایادی استکبار قرار گرفته است. گاهی اوقات، این حمله‌ها امکان بروز اجتماعی میان مردم پیدا نموده و در قالب اعتراضات و اجتماعات عمومی ظهور و جلوه پیدا می‌کنند. ترکیب حمله‌های خارجی و خیانت‌ها و ناکارآمدی‌های داخلی، زمینه را برای نارضایتی مردم و بروز اعتراض آنها فراهم نموده که البته بازهم توسط عناصر دشمن، در داخل و خارج مورد هدایت و جهت‌دهی قرار می‌گیرند. بنابراین، نیاز است تا عواملی که سبب ایجاد و مدیریت نارضایتی در اقشار مختلف مردم می‌گردند شناسایی شده و راهبردهایی را جهت مقابله و بی‌اثرکردن آنها طراحی نمود. ناآرامی‌ها و اغتشاشاتی که در سال ۱۳۹۷ در برخی از نقاط کشور امکان جلوه‌گری پیدا نمودند، مصداق و مثال عینی از هم‌افزایی تلاش و طرح‌ور برنامه دشمنان و همچنین سوء مدیریت مسئولین اقتصادی و سیاست‌گذاری کشور است. این ناآرامی‌ها با خروج امریکا از برجام هسته‌ای از یکسو و تشدید نابسامانی وضعیت اقتصادی کشور از سوی دیگر، موج جدیدی از نارضایتی‌ها از ابتدای مردادماه ۱۳۹۷ بروز و ظهور یافت و از اصفهان و کرج به نقاط دیگری گسترش و در شیراز، رشت، تهران، قزوین، زنجان، ساری و در روز سوم به مشهد، نیشابور، کرمانشاه، همدان و قرچک نیز گسترش یافت و در روز چهارم اهواز و ارومیه و قم و تنکابن نیز رخ داد. در این بین نیز جریان‌های معاند جمهوری اسلامی ایران با فراخوان‌های مختلف به دنبال ایجاد التهاب بیشتر در جامعه بودند. در واقع در سال ۱۳۹۷ شاهد ناآرامی‌هایی بودیم که اگرچه در گوشه و کنار با شعارهای ساختارشکنانه همراه شده بود، اما باید پذیرفت که بروز آن به دلیل فشارهای اقتصادی و اجتماعی متعددی بود که گریبانگیر مردم شده بود. فشارهایی که سرانجام به حضور اعتراضی در کف خیابان و جستجوی مطالبات خود (هرچند محدود) از این مسیر، منجر شد. اما این روند در حالی شکل گرفت که در سطح دولت، نه تنها هیچ عزمی برای پاسخگویی وجود نداشت، بلکه برخی می‌کوشیدند تا مسئولیت هدایت این اعتراضات را به جریان مخالف خود نسبت دهند. به عبارت دیگر، واقع‌بینی و تحلیل

دقیق از مسائل جهت حل اثربخش آنها، جایگاه خود را در فضای ملتهب ناآرامی‌ها و اغتشاشات از دست داده بود.

بنابراین، نیاز است تا با بررسی دقیق جریان‌های مرئی و نامرئی موجود در این حوادث، در قالب یک برنامه پیشگیرانه، محیطی ایمن در برابر اقدامات عامدانه و سهوی تحریک‌آمیز داخلی و خارجی بر افکار عمومی ایجاد نمود. پژوهش حاضر، با هدف ریشه‌یابی دقیق اعتراضات و ابعاد مختلف آن و همچنین ارائه راهبردهای برون‌رفت از این وضعیت ملتهب انجام شده است. نتایج حاصل از این پژوهش، علاوه بر تحلیل اتفاقات، به‌عنوان یک سپر دفاعی در مقابل حوادث احتمالی آینده، مورد استفاده و بهره‌برداری قرار می‌گیرد. براین اساس، سؤالات اصلی پژوهش، شامل موارد ذیل هستند:

- چه عوامل و دلایلی به بروز ناآرامی‌ها، در سال ۹۷ منجر شدند؟ به‌عبارت دیگر، ریشه بحران ظهوریافته ناآرامی سال ۹۷ در چه عناصری است؟

- راهبردهای برون‌رفت از این بحران ظهوریافته، شامل چه مواردی است؟

- اهمیت و فوریت راهبردهای برون‌رفت از این بحران، چگونه است؟

چارچوب نظری پژوهش

در این بخش به‌عنوان ادبیات نظری پژوهش، بحران امنیتی و مدیریت بحران امنیتی مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

بحران امنیتی

شناخت بحران، مهم‌ترین بخش فرایند مدیریت بحران را تشکیل می‌دهد. رویارویی با بحران‌ها و مدیریت کارا و اثربخش آن مستلزم شناخت دقیق مدیران بحران از واژه‌ای است که تاکنون معانی و تعاریف مختلفی برای آن ارائه شده است. هرچند تاکنون ادبیات واحد و شفافی از مفهوم واژه بحران شکل نگرفته و ارائه تعریف مشخص و قابل‌اجماع از آن غیرممکن است، اما با بررسی تعاریف ارائه‌شده می‌توان با این واژه پرتعدد معانی آشنا شد.

بحران از نظر لغوی معانی مختلفی را به خود اختصاص داده است؛ برخی از دانش پژوهان، بحران را معادل فشار، اضطراب، نقطه عطف، فاجعه و خشونت به کار برده‌اند (آریان پور، ۱۳۸۳).

برخی دیگر بحران را مترادف با ازم‌گسیختگی، بی‌نظمی، شکنندگی بیش‌ازحد معمول، تهدید ارزش‌ها، بی‌ثباتی سیاسی - اجتماعی و مخاصمه نظامی تعریف کرده‌اند (ابهری، ۱۳۸۶: ۳).

صاحب‌نظران بحران را وضعیتی آشفته می‌دانند، نوعی از آشفتگی و پریشانی در عناصر یک ساختار و سامانه که سازوکارهای نظم‌بخشی به آن خارج از عهده خود سامانه باشد. در این وضعیت، میزان آشفتگی از مسئله، مشکل، معضل و آفت فراتر می‌رود و آنچنان فراگیری و عمقی می‌یابد که اراده برگشتن به حالت پیشین با گذار به نقطه مطلوب نیز دچار خدشه می‌شود (مطلق، ۱۳۸۴).

به بیان چارلز مک کلایند^۱، در پنجاه سال گذشته از منظرهای گوناگون تحقیقاتی، مطالعات بسیاری درباره بحران انجام گرفته، لیکن چنین تلاش‌هایی نه‌تنها موجب پیشنهاد تعریفی شفاف از این مفهوم نشده، بلکه دلالت‌های آن را پیچیده‌تر نموده است (تاجیک، ۱۳۷۹: ۴۷).

«جانانان روبرتز»^۲ نیز تصریح می‌کند که: به‌راستی تعریف بحران، امر ساده‌ای نیست؛ زیرا این مفهوم از یک خلأ معنایی تاکتیکی، عملیاتی و مورد اجماع به‌سبب ماهیت همه‌جاحاضری (بهره‌وری فراگیر) آن رنج می‌برد. لذا باید پذیرفت که بحران اساساً موضوع تعریف و بازتعریف است، نه موضوع شناخت و نیز باید پذیرفت که هر نوع تعریفی از بحران، نسبی است (خانیک، ۱۳۸۷).

«چارلز هرمان»^۳ در توصیف بحران می‌نویسد: موقعیت بحرانی، اهداف تراز اول نهاد تصمیم‌گیرنده را به‌مخاطره می‌اندازد، زمان لازم برای واکنش و اجرای تصمیم‌ها را به‌شدت

1. Charles McClelland
2. Jonathan Roberts
3. Charles Herman

محدود می‌کند و تحقق چنین موقعیتی به سردرگمی و غافلگیری اعضای نهاد تصمیم‌گیرنده منتهی می‌شود (عصاریان، ۱۳۸۳).

به‌منظور ادراک درست از مفهوم بحران می‌توان تعاریف بیان‌شده از سوی صاحب‌نظران و همچنین محورهای مورد تأکید آنها را این‌چنین بیان کرد:

جدول ۱. تعاریف بحران از منظر صاحب‌نظران

ارائه‌دهنده	تعریف بحران	محور مورد تأکید
مینتزبرگ و همکاران ^۱	بحران در اثر وقوع فوری، ناگهانی و غیرمنتظره حوادث و یا اتفاق به‌وجود می‌آید که توجه فوری و فوری به آن برای اخذ تصمیمی فوری ضروری است.	غیرمنتظره‌بودن تصمیم فوری
کومبز ^۲ (۲۰۰۷)	بحران، یک رویداد ناگهانی و غیرمنتظره است که تهدیدی برای اختلال در عملکرد و اعتبار سازمان ایجاد نموده و می‌تواند بر ذی‌نفعان آسیب جسمی، روحی و یا مالی وارد کند و بر طیف گسترده‌ای از آنها تأثیر منفی می‌گذارد.	غیرمنتظره‌بودن اختلال در عملکرد آسیب روحی - روانی
لاری اسمیت ^۳ (رئیس مؤسسه بحران)	یک اغتشاش عمده در سازمان که دارای پوشش خبری گسترده‌ای شده و کنجکاوای مردم درباره موضوع بر فعالیت‌های عادی سازمان اثر می‌گذارد و می‌تواند اثر سیاسی، قانونی، مالی و دولتی بر سازمان بگذارد.	اغتشاش عمده پوشش خبری اثر سیاسی - اجتماعی
پیتر بروک ^۴	بحران‌ها در جهان زیست نمی‌کنند، آنها در گفتمان زیست می‌کنند. بحران‌ها رویدادهای واقعی نیستند، بلکه ارزیابی‌های اهمیت آن چیزهایی هستند که دارد اتفاق می‌افتد.	گفتمانی‌بودن بحران ادراک متفاوت از بحران در افراد
میتراف ^۵	بحران، رخدادی است که می‌تواند بر کل سازمان تأثیر بگذارد یا دست‌کم، قابلیت چنین اثرگذاری را دارد.	تأثیرگذاری کلان
محمدرضا تاجیک	یک دسته حوادث و وقایع که به‌سرعت حادث گردیده و تعادل نیروها را در نظام کلی بین‌المللی یا نظام‌های فرعی، بیشتر از حد متعارف (متوسط) برهم زند و شانس و امکان تشدید تخاصم در سامانه را افزایش می‌دهد.	حادثه سریع از بین بردن تعادل سامانه امکان برهم خوردن سامانه
حسینی و همکاران	بحران، وضعیتی است که در آن، یک سامانه یا بخش‌هایی از آن، مختل (یا تهدید به اختلال) شده و تغییرات ناگهانی یا مخرب در یک یا چند متغیر سامانه‌ای اساسی (برای مثال تغییر ناگهانی در قدرت بازدارندگی یک ابر قدرت در برابر ابر قدرت دیگر) باعث بی‌ثباتی کل سامانه می‌شود.	اختلال بخشی از سامانه بی‌ثباتی در کل سامانه

1. Mintzberg et al
2. Coombs
3. Larry Smith
4. Peter Brooke
5. Mytraf

باتوجه به تعاریف بیان شده از بحران، شاخصه‌های عمده بحران را این چنین می‌توان بیان نمود:

- تهدید ارزش‌های بنیادین و منافع رادیکالی؛
- محدودیت و فشردگی زمان؛
- مورد آماج قرارگرفتن اهداف حیاتی؛
- غافلگیری و استرس؛
- مخدوش شدن اطلاعات؛
- بروز وضعیت خاص روان‌شناختی - رفتاری ازسوی نخبگان تصمیم‌ساز؛
- تغییر کارکردهای تمامی عناصر نظام اجتماعی - سیاسی و شکل‌گیری نقش‌های جدید؛
- ظهور ناگهانی وضعیتی منتظره و یا غیرمنتظره؛
- ضرورت اتخاذ تصمیم برای پاسخ‌دادن.

اما شاید رساترین تعریف از بحران در زبان چینی ارائه شده باشد. در زبان چینی واژه «ویجی» معادل واژه بحران است؛ به معنای فرصت خطرناک، یعنی ترکیبی از "تهدید" و "فرصت" تعریف شده است. این لغت اساس و شالوده مدیریت بحران را بیان می‌کند (کوچکی، ۱۳۹۸: ۴۲).

اما بحران امنیتی، بحران مشروعیت نظام حاکم است، آنگاه که نخبگان سیاسی یک جامعه استعداد و قابلیت تولید و بازتولید ارتباطات و مناسبات مبتنی بر اعتماد و مقبولیت خود را ازدست می‌دهند و سیستم دچار ناکارآمدی می‌شود، بحران حادث می‌شود (تاجیک، ۱۳۷۹: ۲۸). بحران امنیتی مرحله‌ای از حادث شدن اوضاع را نشان می‌دهد که در آن مداخله نهادها و سازمان‌های امنیتی به امری پذیرفته شده تبدیل می‌شود. در این شرایط، بحران فرصت یافته است که سازوکارهای کنترل‌کننده اداری و سیاسی را کنار بزنند و به صورت پدیده‌های آشکار و در سطح نمایان شود. در واقع، یک نظام سیاسی زمانی در معرض بحران امنیتی قرار می‌گیرد که توانایی و استعداد خود را در حفظ و تثبیت مرکز ثقل (نقطه کانونی) یا عامل انسجام، ثبات و مشروعیت‌بخش خود (از رهگذر تولید و بازتولید مستمر استعاره‌ها، هنجارها و ارزشها) ازدست داده باشد؛ امکان تعریف دقیق عناصر سازنده و پردازنده خود را در یک ساختار بامعنا،

سازواره، منطقی و کارکردی (مؤلفه‌های قدرت) نداشته باشد؛ استعداد تطابق محیطی نداشته باشد؛ امکان پاسخ مناسب و بهنگام به تقاضای وارد شده به نظام را نداشته و توانایی خود در تولید و بازتولید گفتمانی را نیز از دست داده باشد.

مدیریت بحران امنیتی

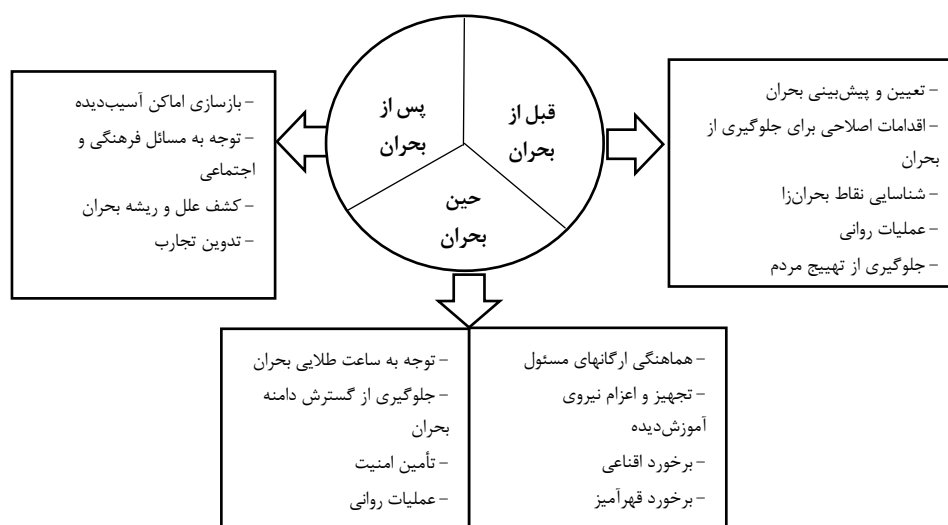
مفهوم مدیریت بحران نیز همچون مفهوم بحران از منظرهای گوناگون مورد تعریف و تدقیق واقع شده است. گستره مفهومی تعریف این واژه بسیار فراخ و دربرگیرنده هر تمهیدی برای پرهیز از بحران و جستجوی اندیشمندانه بحران و خاتمه و مهار آن در راستای تأمین منافع است. مدیریت بحران به‌عنوان فرایندی نظام‌یافته تعریف می‌شود که طی این فرایند سازمان تلاش می‌کند بحران‌های بالقوه را شناسایی و پیش‌بینی کند. سپس درمقابل آنها اقدامات پیشگیرانه‌ای را انجام دهد تا اثر آن را به حداقل برساند (سرافرازی و معمارزاده، ۱۳۸۹: ۳۷).

درحقیقت مدیریت بحران، علمی کاربردی است که به‌وسیله مشاهده نظام‌مند بحران‌ها و تجزیه و تحلیل آنها در جستجوی یافتن ابزاری است که به‌وسیله آنها بتوان از بروز بحران‌ها پیشگیری کرده و یا در صورت بروز آنها، درخصوص کاهش آثار آن، آمادگی لازم، امداد رسانی سریع و بهبودی اوضاع اقدام کرد. در واقع، مدیریت بحران، واکنشی است که هدف آن کاهش اثرات بلایای طبیعی و انسان‌ساخت با انجام برنامه‌ریزی، سازماندهی و بسیج کلیه امکانات و تجهیزات می‌باشد (شیرسوار، ۱۳۸۹: ۱۴۵).

بر اساس نظرات «کلایر» و «پیرسون»^۱ مدیریت بحران عبارت است از: تلاش نظام‌یافته توسط اعضای سازمان همراه با ذی‌نفعان خارج از سازمان، در جهت پیشگیری از بحران‌ها و یا مدیریت اثربخش آن در زمان وقوع؛ اما مدیریت بحران امنیتی به نوعی تدبیر راهبردی دلالت می‌ورزد که در فرایند آن، محیط‌های داخلی و خارجی یک بحران مورد تحلیل قرار می‌گیرد، شناخت لازم کسب می‌شود، مسیر راهبردی پایه‌گذاری و راهبردهایی خلق می‌شوند که بتوانند نخبگان را برای رسیدن به اهداف تعیین شده و تدبیر شایسته و بایسته بحران یاری رسانند. از این منظر می‌توان گفت که مدیریت بحران امنیتی، اقدامی است که در بسیاری موارد شبیه به جنگ محدود است و هدفش نه محو کامل، بلکه تهدید و ممانعت از تکرار آن است. به بیان

1. Claire and Pearson

مک کارتی هدف اصلی مدیریت بحران امنیتی، دستیابی به راه‌حلی معقول برای برطرف کردن شرایط غیرعادی به‌گونه‌ای است که منافع و ارزش‌های اساسی حفظ و تأمین شوند (تاجیک، ۱۳۸۴: ۵۱).

شکل ۱. مراحل مدیریت بحران و اقدامات هر مرحله (منبع: نگارنده)

روش‌شناسی پژوهش

در علوم اجتماعی، مدل با بیان عناصر، اجزاء و روابط منطقی میان مفاهیم موجود در یک پدیده به نظم‌بخشی و ساده‌سازی واقعیت اجتماعی می‌پردازد. اثربخشی یک مدل وابسته به قدرت نظم‌دهی، هماهنگی با واقعیت، کاربردی بودن، قدرت تبیین و تشریح و پیش‌بینی پدیده‌هاست (گودرزی و رودی، ۱۳۹۰).

در پژوهش‌های کیفی نحوه دستیابی به مدل اهمیت بسزایی دارد؛ چراکه اعتبار مدل معادل اعتبار روش دستیابی به مدل است. هدف از پژوهش حاضر، طراحی مدلی است که با بیان مفاهیم و روابط میان آنها بتواند محور اعتراضات، التهابات و ناآرامی‌های اخیر کشور را مفهوم‌سازی نماید. لذا پژوهش حاضر از حیث رویکرد استقرایی و از حیث هدف، اکتشافی

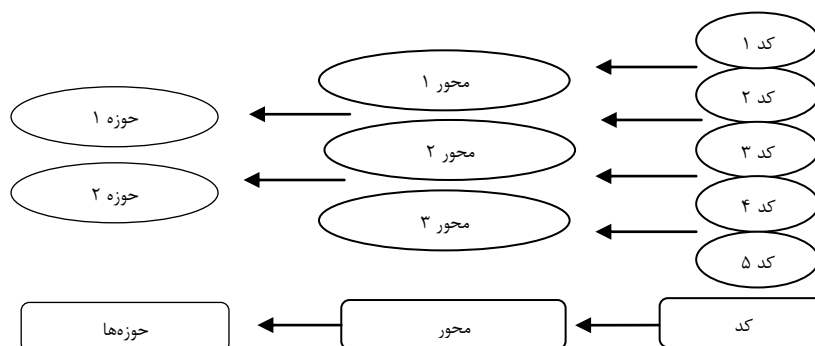
است. برای دستیابی به این منظور راهبرد مفهوم‌سازی تحلیل محتوای کیفی^۱ برگزیده می‌شود. در واقع در موقعیت‌هایی که روش تحلیل محتوای کمی از انجام تحقیق عاجز باشد، روش تحلیل محتوای کیفی نمود بیشتری پیدا می‌کند. بنابراین، شاید بتوان روش تحلیل محتوای کیفی را روشی جهت تحلیل ذهنی داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، شناسایی رمزهای مستقل و همچنین واحدهای معنی‌دار معرفی کرد. در تحلیل محتوای کیفی، پس از مرور چندباره متن مصاحبه‌های انجام‌شده، واحدهای معناداری شناسایی می‌شوند و سپس این واحدهای معنی‌دار به رمزها تقسیم می‌گردند. در مرحله بعد، این رمزها به طبقه‌ها تقسیم و در نهایت، درونمایه‌ها از درون طبقه‌ها استخراج می‌شوند. یکی از ویژگی‌های اصلی تحقیق‌های کیفی که تحلیل محتوای کیفی هم در زیرمجموعه آنها قرار می‌گیرد، تفسیر و تحلیل عمیق معنای داده‌ها به جای اندازه‌گیری و ارزیابی آنها و همچنین ساخت و پرداخت نظریه است؛ دقیقاً در جهت مخالف تحقیقات کمی به آزمون نظریه می‌پردازند. در این مقاله، به دلیل وجود پژوهش‌های پیشین در حوزه این تحقیق، از شیوه تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار^۲ استفاده می‌شود. برخی از رمزها و طبقه‌ها از پژوهش‌های پیشین استخراج شده‌اند.

در این تحقیق، پس از گردآوری داده‌ها که براساس کلیدواژه‌های کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلفی چون علوم سیاسی، اقتصاد، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و... به دست آمده است، عبارت‌های موردنظر دسته‌بندی شده و از هر عبارت مفهوم یا مفاهیم کلیدی آن عبارت استنتاج می‌شود، به این مرحله "کدگذاری باز"^۳ گفته می‌شود. برای این منظور در جدولی با سه ستون به ترتیب نشانگر اختصار نکتہ کلیدی (Pi)، عبارت کلیدی و نهایتاً کد مربوطه درج می‌شود. در گام بعدی کدهای حاصل تحلیل و آن دسته از کدها که با یکدیگر موضوع مشترکی دارند، گروه‌بندی می‌شوند. این موضوع مشترک تحت عنوان «کدگذاری محور»^۴ شناخته می‌شود. پس از احصای محورهای مشترک، این محورها در کنار

-
1. Qualitative Content Analysis
 2. Directed Qualitative Content Analysis
 3. Open coding
 4. Axial coding

یکدیگر یک «تم»^۱ را تشکیل می‌دهند که دارای مفاهیم کلان و انتزاعی‌تر هستند. شکل‌گیری محورها و تم‌ها در نهایت به ظهور نوعی دسته‌بندی کلیدی در ارتباط با سؤالات پژوهش منجر می‌شود. این دسته‌بندی می‌تواند در قالب یک مدل و متشکل از روابط ساده و یا چندگانه نمایش داده شود (دانایی فرد، ۱۳۸۳؛ شکری پور و شامحمدی، ۱۳۹۱).

تحلیل محتوای کیفی، به محققان اجازه می‌دهد اصالت و حقیقت داده‌ها را به گونه ذهنی، ولی با روش علمی تفسیر کنند. عینیت نتایج به وسیله وجود یک فرایند کدبندی نظام‌مند، تضمین می‌شود. تحلیل محتوای کیفی به فراسویی از کلمات یا محتوای عینی متون می‌رود و تم‌ها یا الگوهایی را که آشکار یا پنهان هستند، به صورت محتوای آشکار می‌آزماید. در نهایت، یافته‌های پژوهش مبتنی بر تحلیل محتوای کیفی که به عنوان خروجی در نظر گرفته می‌شوند، محورهای کلیدی در این راهبرد کدها^۲، محورها^۳ و تم‌ها^۴ هستند (دانایی فرد، ۱۳۸۴) و به سؤالات پژوهش پاسخ می‌دهند. فرایند کدگذاری در پژوهش تحلیل محتوای کیفی را می‌توان در قالب شکل زیر نمایش داد:

شکل ۲. فرایند کدگذاری در روش تحلیل محتوای کیفی (منبع: نگارنده)

1. Thematic analysis
2. Code
3. Category
4. Theme

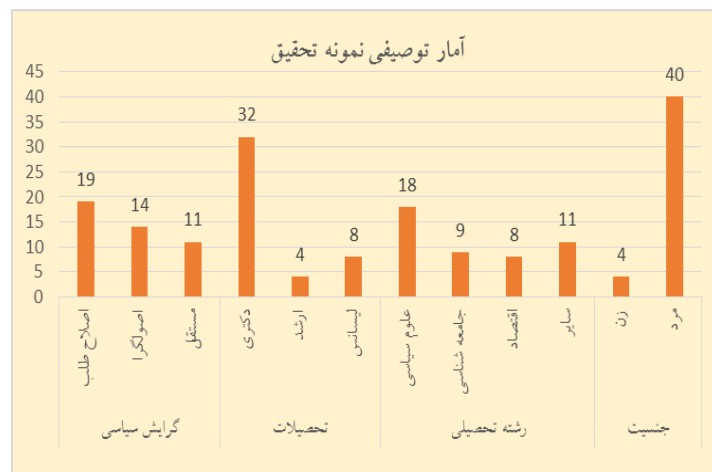
جامعه مورد مصاحبه این پژوهش، شامل نخبگانی است که به صورت علمی، اجرایی و یا هر دوی این حوزه‌ها، با موضوع پژوهش در ارتباط هستند و دانش و تجارب آنها می‌تواند یافته‌های نهایی را تبدیل به دانشی کاربردی نماید. سعی شد در انتخاب نخبگان، جامعیت دیدگاه، گرایشات سیاسی و نوع تخصص آنها مورد توجه قرار گیرد تا از زوایا و ابعاد مختلف، به موضوع پژوهش پرداخته شود. در تحقیقات کیفی می‌توان با توجه به اهداف تحقیق، از روش‌های نمونه‌گیری قضاوتی^۱، گلوله برفی^۲، دست‌یافتنی^۳ و متکی بر نظریه^۴ استفاده نمود. در این پژوهش، روش‌های نمونه‌گیری قضاوتی و گلوله برفی اتخاذ شدند. بدین معنا که تیم تحقیقاتی این پروژه، اقدام به انتخاب مصاحبه‌شوندگان نمودند (نمونه‌گیری قضاوتی) و همچنین از مصاحبه‌شوندگان درخواست می‌شد تا با توجه به موضوع پژوهش، نخبگان دیگری را جهت مصاحبه معرفی نمایند (نمونه‌گیری گلوله برفی). در پژوهش‌های کیفی، مصاحبه‌ها تا جایی پیش می‌روند که اشباع نظری^۵ حاصل شود و مصاحبه‌های جدید، مطالب بدیع و تازه‌تری به همراه نداشته باشند.

در طی این پژوهش، ۴۴ مصاحبه با نخبگان صورت پذیرفت تا در نهایت اشباع نظری حاصل شد. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در قالب جدول زیر ارائه می‌شود:

جدول ۲. آمار توصیفی مشخصات مصاحبه‌شوندگان

ویژگی	گرایش سیاسی			تحصیلات			رشته تحصیلی			جنسیت		
	اصلاح طلب	اموتگرا	مستقل	دکتری	ارشد	لیسانس	علوم سیاسی	جامعه‌شناسی	اقتصاد	سایر	زن	مرد
تعداد	۱۹	۱۴	۱۱	۳۲	۴	۸	۱۸	۹	۸	۱۱	۴	۴۰

1. Judgmental Sampling
2. Snowball Sampling
3. Opportunistic Sampling
4. Theory Based Sampling
5. Theoretical Saturation

بعد از انجام مصاحبه با خبرگان، فایل صوتی این مصاحبه‌ها تبدیل به متن شده^۱ و مورد مرور چندگانه توسط پژوهشگران و متخصصین قرار گرفتند. مبنای روش تحلیل محتوای کیفی، مرور متن مصاحبه‌ها توسط چند پژوهشگر خبره و احراز فرایند مثلث‌بندی^۲ است. طی این فرایند مثلث‌بندی، پژوهشگرانی با دیدگاه‌های مختلف، از زوایای متنوع متون مصاحبه را بررسی می‌کنند و کدهای نهفته در آنها را استخراج می‌نمایند. از مزایای این فرایند، استفاده بهره‌ورانه از مصاحبه‌ها و رمزگشایی از ابعاد مختلف آنهاست که به نتیجه‌گیری جامع و همه‌جانبه‌نگر منجر می‌شود.

هرکدام از پژوهشگرانی که مصاحبه‌ها را مورد مطالعه قرار داده‌اند، کدهایی را که از منظر آنها بیانگر نکات کلیدی است، طراحی می‌کنند، سپس این کدها مورد تطبیق چندگانه توسط پژوهشگران قرار گرفته و درنهایت، کدهایی که مورد توافق آنهاست برای مراحل بعدی تحلیل انتخاب می‌شوند. در مراحل بعدی، کدها به محور و محورها نیز به حوزه تبدیل می‌شوند که باز هم مورد توافق همه پژوهشگران هستند. در بخش بعد، به استخراج کدها از مصاحبه پرداخته می‌شود.

1. Transcription
2. Triangulation

یافته‌های پژوهش

در گام اول، با بررسی نظرات کارشناسان که در آنها به نحوی از علل و ریشه‌های ناآرامی‌ها سخن گفته‌اند؛ مفاهیم کلیدی استخراج شد. در جدول شماره یک، مفاهیم کلیدی به‌همراه کدهای کمی مربوطه ارائه شده است. لازم به ذکر است که به تفکیک عبارات (و حتی کلمات) به‌وسیله پژوهشگر و قراردادن آنها در یک جدول، فرایند کدگذاری کمی^۱ می‌گویند (دانایی فرد، ۱۳۸۴). مطابق با جدول شماره ۳، کدگذاری خروجی چند مصاحبه صورت پذیرفته است:

جدول ۳. کدگذاری خروجی مصاحبه‌ها

شناسه (کد)	گزاره‌های نشانگر	گزاره (جمله محوری)
PII1	ضعف و ناکارآمدی مدیریتی	یکی از بحران‌های موجود در کشور، بحران ناکارآمدی است؛ زیرا این بحران در حال ایجاد نوعی بحران مشروعیت در کشور است.
PII2	عدم عمل مسئولین به وعده‌های انتخاباتی	وعده مسئولان نیز هنگام انتخابات از عوامل تشدیدکننده این اعتراضات بود، زیرا در دوران انتخابات، تصویری با این مضمون، که اگر ما بیایم، وضعیت بهتر خواهد شد، در ذهن مردم ایجاد شد، اما پس از آن این‌گونه نبود و در عمل تحقق پیدا نکرد.
PII3	بیکاری	بسیاری از مناطقی که در آن اعتراضات صورت گرفت، عموماً مناطقی هستند که پیشگام اعتراضات سیاسی نبودند؛ لرستان یا مشهد و قم و امثالهم پیشگام اعتراضات سیاسی نبودند و تنها آمار بیکاری در این مناطق بسیار بالاست.
PII4	ناکارآمدی در حل مشکلات	یک‌سری مسائل پیش آمد که نشان‌دهنده ناکارآمدی در حل مشکلات بود، مثل مشکلات جدی مؤسسات مالی و اعتباری در مشهد و زلزله کرمانشاه اینها ناکارآمدی در حل مسائل را به رخ کشید و باعث شد افراد با مبنای جدی وارد اعتراضات شوند.
PII5	عدم ارائه راه‌حل توسط مسئولین	مردم حکومت را خیلی روشن، برای حل مسائلشان می‌خواهند، مسئولان کشور مسئول حل مسئله هستند و نه مسئول طرح مسئله؛ وقتی مسئولان دائم طرح می‌کنند و دغدغه‌ها را به جامعه انتقال می‌دهند، اما راه‌حلی ارائه نمی‌کنند، زمینه‌های اعتراض را به‌وجود می‌آورند. از این‌رو، یک تصویر ناکارآمدی از نظام در اذهان مردم ایجاد می‌شود.

1. Quantitative Coding Process

ادامه جدول ۳. کدگذاری خروجی مصاحبه‌ها

شناسه (کد)	گزاره‌های نشانگر	گزاره (جمله محوری)
PII6	کاهش امید عمومی به آینده	مردم در همین نظرسنجی‌ها قریب ۷۰ تا ۷۵ درصد نظرشان این هست که یا آینده بدتر می‌شود یا بهتر نمی‌شود؛ جامعه دچار یک نوع افسردگی یا هراس از آینده شده است و این کاهش امید به آینده بسیار خطرناک است.
PII7 PII8	عدم توجه مسئولین به مشکلات مردم عدم برخورد جدی مسئولین با مفسدین	بیشترین اخبار منفی از سوی مقامات به مردم انتقال پیدا می‌کنند، اعتراضات اجتماعی مثل مؤسسات مالی و اعتباری و احساس شنیده‌نشدن، عامل جدی در تشدید اتفاقات بود؛ یک مسئول می‌گفت قبل از اتفاقات مشهد ۲۰۰۰ تجمع و اعتراض صورت گرفت و ما برخوردی نکردیم.
PII9	ترجیح منافع شخصی بر منافع ملی	منافع شخصی و گروهی بر منافع ملی ترجیح پیدا کرده است و هر کدام از جریانات و جناح‌ها برای زدن دیگری از همه امکانات استفاده می‌کنند.
PJJ1	عدم انعطاف و توجه به مقتضیات زمان	گروه‌های مرجع جابه‌جا می‌شوند چون گروه‌های مرجع پیشین قدرت انعطاف‌پذیری نداشته‌اند و امروز جامعه از آنها عبور کرده است. چون برخی گروه‌های مرجع قدرت انطباق‌پذیری، تغییر، بهبود، تقویت و ارتقای خود را ندارند، بنابراین، جامعه از آنها عبور می‌کند؛ چراکه همچنان در همان گفتمان‌ها و ادبیات پیشین خود به سر می‌برند و خود را مورد بازبینی قرار نداده و با تحولات پیش نرفته‌اند.
PJJ2	وابستگی نسل جدید به فضای مجازی و شکل‌دهندگی آن	دهه هشتاد و هفتادها در فضای مجازی زیست می‌کنند، بنابراین این امر خیلی طبیعی است که مرجعیت فکری برای گروه‌های سنی در جامعه ما این روزها سمت و سوی فردگرایانه داشته باشد و به بحث‌های عمومی و انتزاعی، غیرجدی و غیر واقعی تغییر مسیر دهد.
PJJ3	شفاف‌سازی و آگاهی‌بخشی	به اعتقاد من، مسئولیت اجتماعی نخبگان و روشنفکران ما در این فضا، صرفاً «شفاف‌سازی» و «توضیح آسیب‌ها» است.
PKK1	تحریم اقتصادی	در ۱۵ سال گذشته حربه و ابزاری به نام ابزار اقتصادی برای اغراض مختلف توسط کشورهای قدرتمند استفاده شده است، پاسخ غیرمنتظره و مبتنی بر تحریم اقتصادی ترکیه توسط پوتین بعد از ساقط شدن هواپیمای روسی توسط ترکیه و اقدامات مشابه چین در قبال کره جنوبی را می‌توان در تأیید این سخن به کار برد.
PKK2	مشکلات ارزی	بعد از اتفاقات ارزی در سال جاری، دولت یک بسته جدید سیاست ارزی ارائه داد تا با حذف مبادله حواله‌های صرافی‌ها و نرخ ارز ۴۲۰۰ تومانی بتواند اوضاع را آرام کند در صورتی که همین عامل بخش تولید را تحت تأثیر قرار داده و زمینه رانت در این بخش را ایجاد کرد.
PKK3	رانت	

ادامه جدول ۳. کدگذاری خروجی مصاحبه‌ها

شناسه (کد)	گزاره‌های نشانگر	گزاره (جمله محوری)
PKK4	بی‌توجهی به تولید	ما چیزی کمتر از ۵۰ درصد از تسهیلات بانکی خود را به بخش کشاورزی، صنعت و ساخت‌وساز اختصاص دادیم که این درصد در سال‌های گذشته کمتر شده است
PLL1	منازعه و اختلاف	منازعه در عرصه سیاست، یک زائده نیست، شرط زاینده‌گی و شکوفایی این عرصه است. اما وقتی عرصه این منازعه می‌تواند در سطح ملی اتفاق بیفتد، مردم ضمن منازعه، خود را در هیكل بلند یک ملت تجربه می‌کنند.
PLL2	عدم ملی‌اندیشی	اما وقتی هر گروه و بخشی از جامعه در محدوده چشم‌انداز محلی و گروهی‌اش، مطالباتش را تعقیب می‌کند، تشخیص جمعی و کلی‌شان از دست می‌رود. با درکی پاره‌پاره از شخصیت ملی‌شان ملاقات می‌کنند.
PMM1	تحریم	اما تحریم‌ها بر سر جایش ماند. اصولاً قرار هم نبود برداشته شود... بازی تحریم‌ها تداوم یافت و از لبخند سیاست‌مداران غربی رونقی عاید سفره جامعه ایرانی نشد.
PMM2	عدم درک مقتضیات زمان	گویی بخشی از جامعه ایرانی حتی طبقه روشنفکر و فرهیخته به‌جای زندگی در جهان واقعی و سروکارداشتن با حقایق عینی، در دنیایی «آبرو واقعی» آکنده از بازنمایی‌ها و نشانه‌ها و دال‌های مجازی که ریشه‌ای در واقعیات ندارند، به‌سر می‌برند.
PMM3	فضاسازی رسانه‌ای	در دنیای رسانه گاه مردم در بازی نگاره‌ها و صورت‌های خیالی گرفتار می‌آیند که کم‌ترین ارتباطی با یک واقعیت خارجی ندارند. درواقع آنان در جهانی از صورت‌های خیالی زندگی می‌کنند که در آن انگاره‌ها و وانموده‌ها جایگزین تجربه مستقیم و شناخت مصداق یا مدلول یک رویداد شده‌اند.
PNN1	بی‌اعتمادی به دولت	همچنین در جامعه‌ای که نه رسانه مستقلی وجود دارد و نه حزب و نهاد صنفی مستقل که سخن راست به گوش مردم برساند؛ یک دیوار طویل بی‌اعتمادی میان مردم و دولت به‌وجود آمده است.
PO01	بی‌کفایتی مسئولین	نتیجه این کوتاه‌نگری‌های غیرمتعارف به‌ویژه در دورانی که بی‌سابقه‌ترین سطوح درآمدهای نفتی را داشتیم؛ عوارض اجتماعی، فرهنگی و سیاسی به‌مراتب مخرب‌تری را برای ما به یادگار گذاشته و باید به شکل بایسته درباره تک‌تک آنها صحبت شود.
PO03	رانت	در دوره اوج درآمدهای نفتی متاسفانه فضای رانتی مناسبات کلی را
PO04		مناسبات معطوف به عدم اعتماد و عدم همکاری قرار داد
PO05	شفافیت	اگر ما اندکی از طریق شفافیت، به‌حساب آوردن مردم، جلب مشارکت آنها و
PO06	جلب مشارکت مردم	ایجاد مناسبات عادلانه حرکت کنیم، با همین شرایط امروز می‌توانیم تفاوت عملکردهای بزرگی را ایجاد کنیم.

ادامه جدول ۳. کدگذاری خروجی مصاحبه‌ها

شناسه (کد)	گزاره‌های نشانگر	گزاره (جمله محوری)
PPP1	عدم برخورد قضایی با مفسدین	سخنگوی محترم قوه قضائیه که به حق هم خوشنام، هم قاطع و هم در اطلاع‌رسانی فعال و صاحب سبک هستند، این روزها پی‌درپی از مفاسد مختلف و تکان‌دهنده پرده بر می‌دارند و بر شماره ردیف فهرست مفاسد و مفسدان می‌افزایند، اما از برخورد تکان‌دهنده با آنها خبری نیست.
PPP3	اطلاع‌رسانی	اعلام شفاف پرونده‌های فساد خوب است، به شرط آنکه نتیجه رسیدگی قاطع به آنها نیز به سرعت به اطلاع افکار عمومی برسد و الا فقط نمکی بر زخم مردم خواهد بود و نشانه‌ای از عدم عزم جزم و اراده مصمم برای مبارزه با فساد.
PPP3	بی‌میلی دولت جهت حل مشکلات	حل مشکلات اقتصادی، تدابیر اقتصادی می‌طلبد که جایگاهش دولت است و متأسفانه نشانه‌های ضعیفی از اراده‌های مصمم در آن عرصه می‌بینیم
PQQ1	سوداگری بانک‌ها	براساس اعلام دادستان تهران تعداد سکه‌های طلای ثبت‌نام‌شده توسط بانک‌ها هفت میلیون و ششصد هزار عدد است و مشخص شده که منبع خرید سکه توسط ۳۰ نفر اول که بالاترین شمار سکه را خریداری کرده‌اند، سپرده‌های خارج‌شده از ۶ بانک دولتی و خصوصی است که این موضوع به‌خوبی بیانگر این است که منشأ تمام به‌هم‌ریختگی اقتصادی، عوامل بانک مرکزی و دیگر بانک‌ها هستند.
PQQ2	اهمال دولت در برخورد با مفسدین	اگر بانک مرکزی از همان روزهای اول فعالیت‌های مؤسسه‌های مالی و اعتباری با قاطعیت وارد عمل می‌شد و جلوی تکثیر آنها را می‌گرفت و به مردم هم اطلاع‌رسانی می‌کرد ما شاهد صدمات سنگین آنها به اقتصاد کشور نبودیم.
PQQ3	لزوم ایجاد تغییر در بدنه دولت	وظیفه ذاتی دولت و بانک مرکزی حفظ ارزش پول ملی است و برای این کار باید تیم اقتصادی دولت عوض شود؛ چراکه این تیم عدم کفایت خود را بارها به‌اثبات رسانده‌اند، ولی متأسفانه دولت هیچ اقدامی در جهت تعویض مسئولان اقتصادی نکرد.
PQQ4	برخورد جدی با مفسدین	هم‌اکنون نیاز مبرم انقلاب به چند اقدام درست و حسابی است.
PRR1	فضاسازی رسانه‌های متخصص	کافی است به شبکه‌های اجتماعی به‌خصوص توئیتر نگاهی بیندازیم، به‌نظر می‌رسد بخش بزرگی از مسائل عرصه سیاست ایران امروز در این شبکه‌ها رقم می‌خورد.
PRR2	لزوم مشارکت مردمی	حیات سیاسی با تکثر و به‌رسمیت‌شناختن گروه‌های مختلفی از مردم، اقلیت‌ها، قومیت‌ها و... معنا پیدا می‌کند و این دقیقاً همان چیزی است که در طول چهار دهه گذشته مداوم کم‌رنگ‌تر شده است. نظام سیاسی در ایران در هر دوره‌ای عده‌ای را به‌حاشیه رانده و طرد کرده است.

کدگذاری محوری عبارت است از سلسله رویه‌هایی که پس از کدگذاری کلیدی با برقراری پیوند بین کدها، به شیوه‌های جدیدی اطلاعات به یکدیگر ربط می‌یابند. وظیفه محقق در این مرحله، دسته‌بندی و مقایسه عناوین استخراج شده از داده‌هاست. در کدگذاری کلیدی (گام قبلی)، داده‌ها خرد و ریز می‌شوند، این امر به محقق اجازه می‌دهد تا بعضی از مقولات، خصوصیات و محل آنها را روی ابعاد شناسایی کند. اما در این مرحله همان داده‌ها را مجدداً با ایجاد روابط به نوعی جدید به یکدیگر مرتبط می‌سازد. روند ارتباط‌دادن خرده‌مفاهیم به یک مفهوم، جریان پیچیده‌ای از تفکر استقرایی و قیاسی است که متضمن مراحل مختلف است. کدگذاری محوری مانند کدگذاری کلیدی، از راه مقایسه‌ها و طرح پرسش‌ها صورت می‌گیرد. این کار مستلزم صرف وقت و حوصله بسیار است؛ چراکه در ابتدا ارتباط بین آنها چندان آشکار نیست و صرفاً انبوهی از داده‌های خام کم‌تر مرتبط مشاهده می‌شوند (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰؛ پورسعید و شامحمدی، ۱۳۸۹).

پس از شناسایی مفاهیم که از متن عبارت‌ها به دست آمده است، برای تهیه الگوی فرایندی (پارادایمی) نیاز به شناسایی محورها می‌باشد. محورها همان‌گونه که از نامشان پیداست، نسبت به مفاهیم، محوری‌تر و کامل‌تر هستند و ممکن است یک محور تعداد زیادی از مفاهیم را تحت پوشش خود قرار دهد. کیفیت این مرحله به میزان تعقل و اجتهاد محقق یا محققین مرتبط است. محقق باید کوشش نماید تا محورهای مستخرج شده برای مخاطبین منجر به تصدیق شود (پورسعید و شامحمدی، ۱۳۸۹).

مطابق با جدول شماره ۳، محورسازی از کدهای مستخرج از جدول شماره ۲، صورت پذیرفته است. محورهای مستخرج شده، در قالب جدول شماره ۳ به چهار دسته: علی زمینه‌ای، علی ساختاری، پیامدها و راهبردها تقسیم شده‌اند. عوامل علی زمینه‌ای اشاره به عناصری دارند که زمینه را برای بروز و ظهور اغتشاشات و ناآرامی‌ها مهیا می‌کنند. عوامل علی ساختاری، بیان‌کننده عناصری هستند که بدون لایه و به صورت بی‌واسطه با شکل‌گیری اغتشاشات مرتبط هستند. پیامدها به وضعیت احتمالی اشاره دارند که در صورت استمرار ناآرامی‌ها و اغتشاشات، قابل وقوع است. در نهایت، راهبردها بیانگر راهکارهایی جهت عبور از این وضعیت بحرانی و همچنین، پیشگیری از وقوع مجدد آنها می‌باشند.

جدول ۴. محورسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانه‌ها
علی زمینه‌ای	فضاسازی رسانه‌ای دشمنان	تشویش اذهان عمومی	Po12.PP2.PFF1
		جنگ روانی و تبلیغاتی غرب	PCC7.PT4.PY2.PR4.PCC1.PR6
		جریان‌سازی دشمنان	PH10.PJJ2. PMM3 .PRR1.PG1.PH9. PK1.PO4.PY14.PG2
		سیاه‌نمایی	PT3.PY7
علی زمینه‌ای	اغفال و عوام‌فریبی دشمنان	طراحی تنش و شورش	PQ13.PQ1
		اغفال مردم	PFF1
		سناریوی غرب	PCC4.PK1.PO4.PP2.PH6.PH11
علی زمینه‌ای	بنیان‌نهادن تفرقه	دوقطبی‌سازی	PCC2
		تضاد	PEE2.PCC3.PLL1
		تقابل قوا	PT8
علی ساختاری	تحولات نسلی و تغییر مطالبات عمومی	عدم درک مطالبات عمومی	PG7.PI9.PFF8.PCC5.PD13.PI4
		تحول فکری و ایدئولوژیک	PB1
		تحولات نسلی	PMM2.PJJ1.PB2
		اصرار بر روند پیشین	PG8.PI4.PG4.PD33.PG5
		عدم توجه به تغییر نسل	PT7.PCC6
علی ساختاری	فقر و رکود اقتصادی	بیکاری	PA17.PII3.PA3.PP4.PV2.PI3
		فقر	PU3.PFF4
		مسائل معیشتی	PFF7.PJ1.PFF2
علی ساختاری	سلب اعتماد عمومی و کاهش سرمایه اجتماعی	کاهش سرمایه اجتماعی	PK4.PY18.PBB2
		ایجاد بی‌اعتمادی جامعه به نظام	PA2.PEE1.PV14.PA14.PB19.PC4.PNN1. POO4.PH4.PL7.PI2.PD26
		بدبینی اجتماعی	PFF12.PA53.PA6
راهبرد	تنویر افکار عمومی	شفاف‌سازی	PK9.POO5.PJJ3.PPP2.PP14.PA40.PBB4.PI10
		آگاهی‌بخشی	PQ19.PS2.PI7.PD14
علی ساختاری	رواج فساد اقتصادی	فساد اداری و بانکی	PGG8.PJ4.PX6.PY1.PJ2.PZ10
		اختلاس	PU4
		رشوه	PX7
		ویژه خواری (رانت)	PX8.POO3.PKK3.PF1

ادامه جدول ۴. محورسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانگرها
علی ساختاری	نقصان تخصص و تعهد مدیران	نگرش سلیقه‌ای	PJ4
		مصلحت‌اندیشی‌های غیرواقع‌بینانه	PA10.PD18.PD6
علی ساختاری	واردات بی‌رویه و عدم حمایت از تولیدات داخلی	تولیدستیزی	PKK4.PQ6.PJ1,PJ5
		زوال تولید	PU8.PJ8
		واردات غیرضروری	PA39.PM5.PI11.PU9.PQ9
راهبرد	مبارزه با فساد	برخورد با مفسدین	PA41.PQQ4.PU13.PK8.PJ6.PL13.PK12
		مجازات مفسدان	PU12.PW2
پیامد	تغییر ساختار نظام	سرنگونی و فروپاشی	PK2.PO2.PJ9.PL6.PQ15.PZ6
		ضربه‌پذیری نظام	PQ17
		تغییر ساختار	PH8.PD26
پیامد	تجزیه کشور	ایجاد شورش	PH7.PQ1.PD28.PQ1
		قوم‌گرایی منطقه‌ای	P210
راهبرد	مشارکت مردم در اداره امور	درگیری‌های شهری	PZ6
		توجه به نیازها	PG9.PK13.PE1.PG3
		تعامل با مردم	PG7.PK10
راهبرد	کشف و شکوفاسازی استعدادها	بسترسازی برای مشارکت	PD11.POO6.PRR2.PEE4.PA8
		استفاده از ظرفیت‌های درونی	PG6
علی زمینه‌ای	فقدان اخلاص و شعارگرایی	استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی	PA7
		عدم تطابق گفتار با عمل	PL1.PD8.PA50.PD16.PD23
		عدم عمل به وظایف مسئولین	PL8.PY8.PD12.PD19
		بی‌میلی دولت در حل مشکلات	PP18.PPP3.PA48.PU2
		عدم توجه به مشکلات مردم	PII7.PD5.PR3.PI9
	عملیاتی نشدن وعده‌های انتخاباتی	PII2.PO5.PK6.PD30	

ادامه جدول ۴. محورسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانه‌ها
علی زمینه‌ای	انحراف از مبانی انقلاب	تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری	PL2.PY17.PL10.PR2.PI8
		دنیازدگی و دنیاطلبی	PL4.PL5
		تساهل و تنبلی	PK3
راهبرد	احیای ارزشهای انقلاب	عملگرایی انقلابی	PL12.PD24
		اقدام انقلابی	PL15.PD25
		بازگشت به گفتمان انقلاب	PD31
علی ساختاری	عدم اجرای دقیق رهنمودهای رهبری	عدم تمکین به رهبری	PT9
		عدم همگامی با رهبر	PZ8.PZ9
علی ساختاری	تحریم اقتصادی	اعمال تحریم‌ها	PQ2.PMM1.PKK1.PQ14.PA19.PP8.PQ3.PH12
علی ساختاری	ایجاد اخلاق اقتصادی	واسطه‌گری	PQQ1.PQ7
		سفته‌بازی و دلالی	PT1
		سیاست‌های اقتصادی نادرست	PI1.PD1
		سیاست‌زدگی اقتصاد	PF2
		اخلال ارزی و نوسان بازار سکه	PQ16.PP3.PQ10.PP7.PGG3.PQ11.PKK2
علی ساختاری	نقدینگی حجیم و سرگردان	نقدینگی	PP9.PGG4
علی ساختاری	ترم مهارنشده	افزایش قیمت بی‌پایه	PH5.PQ12
علی ساختاری	بی‌عدالتی طبقاتی و اجتماعی	تبعیض و بی‌عدالتی	PC2.PM4.PB12.PFF3.PB11.PY9.PH1.PI5.PD21
		شکاف طبقاتی و درآمدی	PM3.PV9.PFF2.PH2.PD2.PD22.PD3
علی ساختاری	انفعال و بی‌برنامگی دولت	فقدان برنامه اورژانسی	PFF5
		فقدان برنامه جایگزین	PP6.PP11
		انفعال دولت	PP5.POO2.PII5
راهبرد	گفتمان‌سازی و آزاداندیشی	گفتمان	PFF15.PD10.PC5.PS1.PA15.PI6.PE2.PF3.PF4
		آزاداندیشی	PAA7

مجله سیاست دفاعی، سال بیست و هشتم، شماره ۱۱۲، پاییز ۱۳۹۹

ادامه جدول ۴. محوسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانه‌ها
راهبرد	جهاد کاری مستمر	تلاش مضاعف	PH14
		جدید	PU15.PGG10
راهبرد	ایجاد ثبات اقتصادی و امنیت‌بخشی روانی	امنیت فکری	PHH1
		امنیت روانی	PHH2
		ثبات	PHH3
علی ساختاری	ناکارآمدی رسانه در هدایت و شکل‌دهی افکار عمومی	شکست رسانه‌ای	PO8.PP3
		ضعف رسانه	PB18.PT5.PAA10.PY15.PB8.PT6
		ابهام‌زایی	PY7
علی زمینه‌ای	عدم توزیع عادلانه فرصت‌ها	انحصار پست‌های کلیدی	PU11
		مرکز‌محوری	PH2.PM4
راهبرد	پیوند اجتماعی با جایگاه رهبری	عمل به رهنمودهای رهبری	PU14
علی زمینه‌ای	عدم وجود تقوای مدیریتی	خودمحوری	PR7.PII9.PD17
		منفعت‌طلبی	PT2.PD7
علی ساختاری	ناکارآمدی مدیران و مسئولین دولتی	بی‌لیاقتی مدیران	PJ3.PO01.PV3
		ضعف و ناتوانی	PII5.PR1.PQ4.PB13.PA9.PU1
			PU5
		ناکارآمدی	PU7.PM1.PII1.PL3.PII4.PZ4.PGG1.PFF8, PGG6.PV13.PGG11.PB10.PX10 PB17.PR5.PX2
راهبرد	وحدت و همبستگی ملی	همبستگی ملی	PA16
		همدلی	PBB3.PD9
		اتحاد و انسجام	PA46.PO7.PY12
راهبرد	دیپلماسی کارآمد و عزت سیاسی	تعامل سازنده	PA44.PA23
		تنش‌زدایی	PA43
		سیاست‌ورزی شجاعانه	PA22
علی زمینه‌ای	عدم استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی	فقدان سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی و مولد	PA30
		عدم تمایل بخش خصوصی	PA36
		عقیم‌سازی بخش خصوصی	PA34

ادامه جدول ۴. محورسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانه‌ها
راهبرد	حمایت از تولیدات داخلی و بهبود فضای کسب و کار	سرمایه‌گذاری داخلی	PA31
		حمایت از واحدهای تولیدی	PA45
علی ساختاری	موازی کاری و عدم انسجام سیاسی	تعدد کانون‌های تصمیم‌گیری سیاسی	PA28
راهبرد	توسعه سرمایه‌گذاری	ایجاد امنیت در کسب و کار	PA42
		جلب سرمایه خارجی	PA44
راهبرد	تقویت کادر مدیریت اجرایی کشور	جوانگرایی	PA54.PR1.PK11.PP17
		تغییر و اصلاح درونی	PN2.PQQ3.PD27
		به کارگیری افراد کوشا (ساعی)	PA55
راهبرد	ساماندهی حوزه بانکی و ارزی	ساماندهی نقشه نظام ارزی	PGG12
علی ساختاری	انباشتگی بحران مرکب اجتماعی	اعتیاد	PV5
		طلاق	PV6
		خودکشی	PV7
			PV10
علی زمینه‌ای	ناکارآمدی در برخورد با مفسدین	پاسخگویی نامناسب قوه قضائیه	PV12
		ضعف دستگاه قضایی در مقابله با فساد	PB17.PPP1.PW3.PY16.PX9.PV11
علی زمینه‌ای	تضعیف باورهای اعتقادی	بی‌اعتنائی به مقدسات	PB5
		سست شدن پایه‌های فکری و اعتقادی	PB6
		خدشه به سرمایه اجتماعی، بسیج و مسجد	PY18
علی زمینه‌ای	ضعف نهادهای نظارتی در برخورد با فساد	ضعف عملکردی دیوان محاسبات	PO14
		قصور در مبارزه با فساد اقتصادی	PDD2.PJ7.PN1.PDD3

ادامه جدول ۴. محورسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانه‌ها
علی زمینه‌ای	ضعف نهادهای نظارتی در برخورد با فساد	عدم برخورد جدی با مفسدین	PII8.PQQ2.PGG8.PD4
		عدم پاسخگویی دستگاه‌های نظارتی	PW1.PR7
راهبرد	اجرایی سازی اقتصاد مقاومتی	اقتصاد مقاومتی	PO6
		اجرای سیاست‌های مقاومتی	PO10
		عمل به اقتصاد مقاومتی	PX3
راهبرد	تعامل سازنده با همسایگان و تشکیل بلوک اسلامی	برقراری رابطه با شرق	PO9
		برقراری تعامل با همسایگان	PX4
		تشکیل بلوک اسلامی	PZ7
راهبرد	ظرفیت‌سازی و ایجاد بینش رسانه‌ای	نقادی‌گری رسانه‌ای	PO13
		روشنگری	PS2
علی زمینه‌ای	سوءتدبیر نمایندگان مجلس	فقدان ملی‌اندیشی نمایندگان	PO17.PLL2
علی زمینه‌ای	فقدان تخصص و وجدان کاری نمایندگان	عدم تعهد نمایندگان	PO18
		ضعف تخصص نمایندگان	PO16
		فقدان تحلیلگری	PO15
علی زمینه‌ای	ناهنجاری‌های اجتماعی	کاهش آستانه تحمل خودکشی	PY13.PY4
			PV7
راهبرد	شهروندگرایی و ایجاد نشاط اجتماعی	اعتباربخشی به مؤلفه‌های امیدبخش	PY10
		اعتبارزدایی از مؤلفه‌های مأیوس‌کننده	PY11
علی زمینه‌ای	افسارگسیختگی فضای مجازی	فقدان مدیریت جامع بر رسانه‌ها	PAA1
		فقدان متولی مشخص	PAA2
علی زمینه‌ای	انحراف مساجد از رسالت خود	ناکارآمدی مساجد	PAA8

ادامه جدول ۴. محورسازی از کدها

دسته بندی	محورها	شناسه‌ها (کدها)	نشانه‌ها
راهبرد	بازسازی و نوسازی اجتماعی	بازسازی اجتماعی	PZ11
		تقویت نهاد خانواده	PZ12
		نوسازی اجتماعی	PZ5
علی زمینه‌ای	نقصان معرفتی	فقدان بصیرت	PA4
		عدم موقعیت‌شناسی	PA5
علی زمینه‌ای	افول اصول اخلاقی	رشوه	PX8
		منفعت‌طلبی شخصی	PT2.PR8
پیامد	تغییر رفتار نظام	کاهش سرمایه اجتماعی	PL7, PA13.PB19.PEE1.PBB2.PK4.PH4.PFF12
		ناکارآمدی نظام	PII4.PGG1
		تعارضات نهادی	PFF11
		بی‌اعتنایی	PA48
		پنهان‌کاری	PA52
		فقدان باور به مسئولین	PY6.PA53.PC4.PA50.PX1
		دوری از ساده‌زیستی	PL10.PR2
راهبرد	عدالت اجتماعی و اقتصادی	تعدیل شکاف درآمدی	PD15
		برخورد با نابرابری‌ها	PD25
		ایجاد برابری اجتماعی	PD32

همان‌گونه که مشاهده شد شرایط علی، پیامد و راهبرد، قابلیت تقسیم‌بندی در قالب عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و قانونی را دارند. بدین ترتیب که می‌توان آن را در قالب جدول زیر نمایش داد:

جدول ۵. توصیف ویژگی‌های نهفته در تحلیل مصاحبه‌ها

عوامل	اقتصادی	اجتماعی	سیاسی	فرهنگی	قانونی	جمع
شرایط علی زمینه‌ای	۱	۳	۳	۷	۴	۱۸
علی ساختاری	۷	۴	۵	۱	-	۱۷
پیامد	-	-	۳	-	-	۳
راهبرد	۵	۵	۵	۵	۱	۲۱
جمع	۱۳	۱۲	۱۶	۱۳	۵	۵۹

پردازش یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول شماره ۵ آمده است، برای مثال، مفاهیم تشویش اذهان عمومی، جنگ روانی و تبلیغاتی غرب، جریان‌سازی دشمنان و سیاه‌نمایی با یکدیگر مرتبط تشخیص داده شده و ذیل محور فضا سازی رسانه‌ای دشمنان، دسته‌بندی شدند. همچنین مفاهیم طراحی تنش و شورش، اغفال مردم و سناریوی غرب به محور اغفال و عوام‌فریبی دشمنان مرتبط دانسته می‌شوند. مفاهیم دوقطبی‌سازی، تضاد و تقابل قوا در محور تفرقه و ناسازگاری منظور شده‌اند. به همین ترتیب، سایر مقولات در جدول فوق به‌نمایش درآمده‌اند. این محورها نیز در ذیل مفاهیم دیگری با عنوان تم، دسته‌بندی می‌شوند که در قسمت‌های بعدی توضیح داده می‌شوند.

لازم به ذکر است که خروجی‌های حاصل از مصاحبه‌ها که در جدول بالا ارائه شده‌اند، در سه دسته‌بندی کلان ریشه‌ها و علل اعتراضات و اغتشاشات ناشی از نارضایتی‌ها (عوامل علی)، پیامدهای ناشی از استمرار وضعیت نارضایتی‌های به‌وجودآمده (پیامد) و همچنین راهبردهای برون‌رفت از وضعیت به‌وجودآمده، جانمایی شده‌اند.

ریشه اصلی^۱ ناآرامی‌ها

عوامل و ریشه‌های نارضایتی‌ها، اعتراضات و اغتشاشات اخیر، به چهار مفهوم تقسیم شده‌اند که ذیل مفهوم کلان و استعاره‌ای^۲ ریشه اصلی (دی ان ای) ناآرامی‌ها معنی پیدا می‌کنند. استعاره‌ها ابزاری برای شناخت و توصیف پدیده‌ها و ازجمله مفاهیم اجتماعی هستند و این امکان را فراهم می‌آورند که جنبه‌های مختلف مسائل اجتماعی را در مقایسه با دیگر پدیده‌ها شناسایی کنیم و به سیمای واقعی آنها دست‌یافته و به شناخت کامل‌تری برسیم. با درآمیختن واقعیات بیولوژی و ژنتیکی با علوم اجتماعی می‌توان قدم‌های مؤثری در جهت ریشه‌یابی آسیب‌های اجتماعی برداشت. این خصوصیات ژنتیکی پایه و اساس هر نوع پدیده‌ی انتزاعی و پیوندخورده با جامعه هستند. در تکامل بیولوژیک، این ژن است که در معرض انتخاب طبیعی است، نه خود موجود زنده. افراد به‌دلیل استانداردهای تکاملی عمر کوتاهی دارند، آنها به اندازه

1. DNA
2. Metaphorical

کافی عمر نمی‌کنند تا فرایند کند تغییر تکاملی را ببینند. در عوض، ژن‌ها طی صدها و هزاران نسل باقی می‌مانند. به همین ترتیب، پدیده‌های اجتماعی باقی می‌مانند، درحالی که انسان‌ها می‌آیند و می‌روند. اگر می‌خواهیم پدیده‌های اجتماعی را ریشه‌یابی کرده و سعی در بهبود و یا درمان آنها کنیم، باید کانون توجه خود را از افراد به ساختارها تغییر دهیم. باتوجه به این نکته که پدیده‌های اجتماعی در کشورها و زمان‌های مختلف، ریشه اصلی (دی ان ای) مختص به خود را دارند و ویژگی‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری آنها، مانند نقشه ژنوم^۱ در موجودات زنده کاملاً منحصر به فرد است، تشریح و آسیب‌شناسی هر پدیده اجتماعی نیز باید باتوجه به ویژگی‌های خاص و محیطی که در آن قرار دارد، به صورتی منحصر به فرد انجام شود.

در این پژوهش، به ترتیب چهار مفهوم اختلال در خودداری اجتماعی، تشنج خودداری اجتماعی، اغمای خودداری اجتماعی و مرگ خودداری اجتماعی، به عنوان عناصر دی ان ای ناآرامی‌های در کشور شناسایی شده‌اند. مفهوم خویشتن‌داری اجتماعی، مفهوم بدیعی است که برمبنای یافته‌های این پژوهش، استخراج شده است و به معنای امتناع مردم در بروز گسترده و منسجم اعتراضات خود، در قالب ایجاد آشوب، بی‌نظمی و ناآرامی در سطوح شهرها و روستاهای کشور می‌باشد.

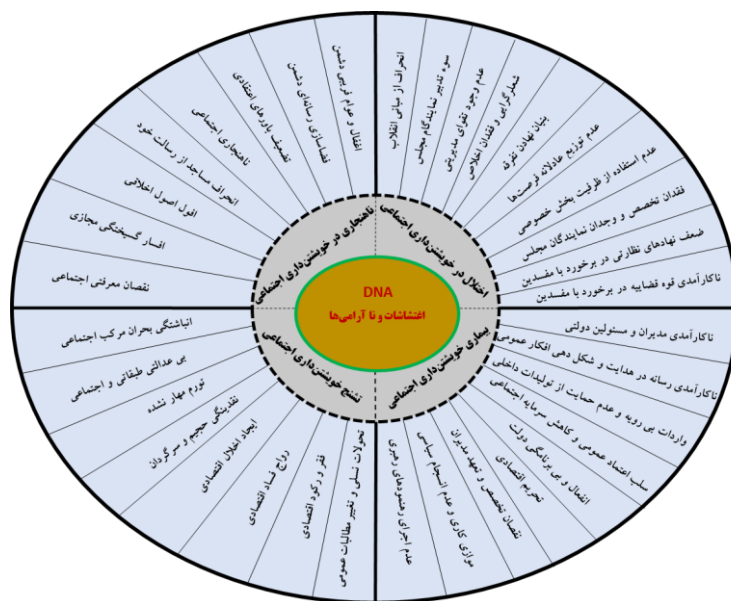
براین اساس، ناهنجاری در خویشتن‌داری اجتماعی، شروع آسیب به صبر مردم در تحمل مشکلات بوده و میزان آستانه تحمل آنها را نفوذپذیر می‌کند. در واقع، این مفهوم، مرحله ابتدایی نقصان در خویشتن‌داری اجتماعی و تقویت احتمال بروز و ظهور ناآرامی‌هاست.

اختلال در خویشتن‌داری اجتماعی، اشاره به تضعیف و لرزه پایه‌های صبر و تحمل مردم در برابر مشکلات است و در صورتی که مشکلات در این مرحله درمان نشوند، ریشه و نطفه اعتراضات، در این مرحله شکل می‌گیرند.

بیماری خویشتن‌داری اجتماعی، مرحله‌ای است که با ورود به آن، احتمال شروع تظاهرات بالا می‌رود و در صورت عدم انجام اقدامات اورژانسی، تظاهرات و اعتراضات گسترده مردم غیر قابل پیشگیری خواهد بود.

1. Genome

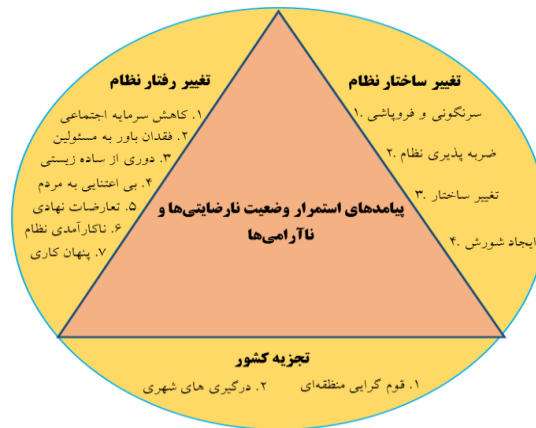
تشنج خویشداری اجتماعی، به‌عنوان ضربه آخر به صبر و تحمل مردم در نظر گرفته می‌شود و در صورتی که اقدامات اصلاحی در مراحل قبل صورت نگرفته باشد، وقوع هر کدام از عناصر این مرحله، در زمان بسیار کوتاهی موجی از اعتراضات مردمی در قالب‌های مختلف، به‌ویژه اجتماعات خیابانی را در پی خواهد داشت.

شکل ۳. ریشه اصلی (دی ان ای) ناآرامی‌ها (محقق ساخته)

پیامدهای ناشی از استمرار ناآرامی‌ها

براساس مصاحبه‌های انجام‌شده، پیامدهای ناشی از استمرار ناآرامی‌ها در سطح جامعه و بروز آن به‌صورت اعتراضات و اغتشاشات اجتماعی ارائه می‌شود:

شکل ۴. پیامدهای ناشی از استمرار اغتشاشات و ناآرامی‌ها

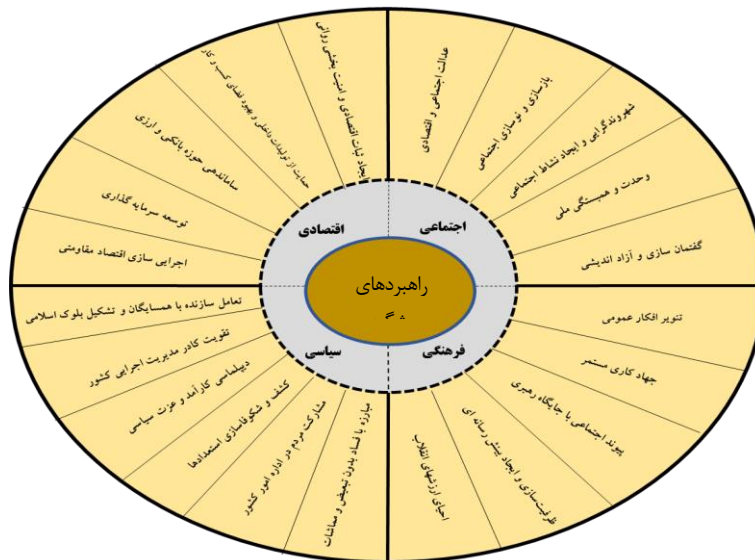
براساس شکل شماره ۴، پیامد وضعیت نارضایتی‌ها و ناآرامی‌ها، درنهایت به ازبین‌رفتن نظام و حکومت، و همچنین فروپاشی مرزهای جغرافیایی ایران واحد خواهد منجر شد که این موضوع در سخنان مقام معظم رهبری در خرداد ماه ۱۳۹۶ نیز مورد تأیید قرار گرفت: دشمن چه چیزی را هدف گرفته؟ من این را به شما می‌گویم... هدف بلندمدت، اصل نظام اسلامی است. یک روزی صریحاً می‌گفتند که نظام اسلامی باید ازبین برود؛ بعد دیدند این حرف، حرفی است که به ضررشان تمام می‌شود [لذا] آمدند این را تعدیل کردند و گفتند: تغییر رفتار جمهوری اسلامی. بنده همان‌وقت به مسئولین عزیز کشور گفتم: آقایان! توجه داشته باشید که تغییر رفتار، با تغییر نظام هیچ فرقی ندارد. ...تغییر رفتار یعنی اینکه راه اسلام را می‌رفتیم، راه انقلاب را می‌رفتیم، خطاً امام را می‌رفتیم، حالا زاویه بگیریم؛ اول ۲۰ درجه، بعد ۴۵ درجه، بعد ۹۰ درجه، بعد ۱۸۰ درجه در طرف مقابل حرکت بکنیم؛ تغییر رفتار یعنی این؛ یعنی همان ازبین‌بردن نظام اسلامی؛ این هدف بلندمدت آنهاست. بنابراین، هدف دشمن اینهاست (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۲/۲۰).

راهبردهای پیشگیری فعال از بحران‌های آتی

در شکل شماره ۵، راهبردهای برای پیشگیری از بروز وضعیتی که مستعد اعتراضات مردمی در قالب اغتشاش باشد، در چهار بعد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی ارائه می‌شود.

به عبارت دیگر، درهم شکستن خویشن‌داری اجتماعی، به عنوان یک هجمه علیه امنیت و نظم کشور در نظر گرفته می‌شود که برای غلبه بر آن، نیاز است تا از مفهوم پیشگیری فعال، استفاده شود.

به عبارت دیگر، پیشگیری فعال به معنای یک سامانه دفاعی است که به دفع هجمه‌ها و یا جلوگیری از وقوع این هجمه‌ها منجر می‌شود که دارای چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می‌باشد و از منظر این چهار بعد، به حفظ امنیت و آرامش کشور کمک می‌کند که در قالب مدل راهبردی مدیریت بحران سیاسی - امنیتی طراحی شد.

شکل ۵. مدل مدیریت بحران

یافته‌ها و نتایج پژوهش

یافته‌های پژوهش به سه حوزه عوامل اثرگذار بر اغتشاشات و ناآرامی‌ها، پیامدهای استمرار وضعیت موجود و همچنین راهبردهای برون‌رفت از این وضعیت تقسیم می‌شوند. عوامل اثرگذار بر ناآرامی‌ها ذیل مفهوم انتزاعی و استعاری "ریشه اصلی (دی ان ای) ناآرامی‌ها" قرار می‌گیرند و به چهار مرحله متوالی تقسیم می‌شوند که عبارتند از:

۱. ناهنجاری در خویشتن‌داری اجتماعی: شامل عناصر علی زمینه‌ای که به شکل‌گیری ابتدایی پایه‌های نارضایتی و در نهایت، بروز خیابانی اعتراضات منجر می‌شوند.
 ۲. اختلال در خویشتن‌داری اجتماعی: شامل عناصر علی زمینه‌ای که منجر به استحکام و نهادینه شدن پایه‌های نارضایتی و در نهایت، بروز خیابانی اعتراضات می‌گردند.
 ۳. بیماری خویشتن‌داری اجتماعی: شامل عناصر علی ساختاری است که به قوت پیدا کردن احتمال بروز تظاهرات و اعتراضات خیابانی منجر می‌شوند و در صورت وقوع دو مرحله متوالی قبلی، این احتمال به مراتب افزایش می‌یابد.
 ۴. تشنج خویشتن‌داری اجتماعی: شامل عناصر علی ساختاری است که در صورت احراز شدن سه مرحله متوالی قبلی منجر به بروز قطعی تظاهرات و اعتراضات خیابانی می‌شوند. پیامدهای استمرار وضعیت ناآرامی‌ها و اعتراضات دربرگیرنده سه مفهوم اصلی تغییر رفتار نظام، تغییر ساختار نظام، و تجزیه کشور می‌باشد و لذا راهبردهای برون‌رفت از وضعیت بحرانی موجود، ذیل مفهوم انتزاعی و استعاری (پیشگیری فعال) قرار گرفته و به چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تقسیم می‌شوند.
- در اینجا لازم است باتوجه به نقش راهبردها جهت حل مشکلات و خروج از وضعیت فعلی، اهمیت هریک از آنها در مقایسه با یکدیگر مشخص شود. به بیانی دیگر با عنایت به اینکه در برنامه‌ریزی‌های راهبردی، سناریوهای مختلف دارای اولویت‌های مشخص هستند، نیاز است اولویت و اهمیت هر راهبرد روشن شود. برای این کار از دو شاخص تحت عناوین (اهمیت و ضرورت) و (فوریت) استفاده می‌شود. از تلفیق این دو عامل، حالات مختلفی ایجاد می‌شود که در جدول شماره ۶ به‌نمایش درآمده است:

جدول ۶. فوریت و اهمیت راهبردهای پیشگیری فعال

فوریت		اهمیت و ضرورت
کم	زیاد	
ایجاد بستر و فضای مناسب برای تحقق گفتمان‌های نوین در جامعه ایجاد ساختارهای کارآمد برای کاهش مسئله فرار مغزها در کشور پایبندی و تحقق ارزش‌ها و اصول انقلاب اسلامی تلاش برای گسترش حقوق شهروندی در جوامع ساکن در کشور تعامل سازنده با کشورهای همسایه و تشکیل بلوک‌های اسلامی دعوت تمامی احاد جامعه به سرمایه‌گذاری در کشور ترغیب دستگاه‌های سیاست‌گذار در امر دیپلماسی خارجی به روابط عزتمندانه درمقابل سایر کشورهای جهان	انعکاس جدی مبارزه با فساد در جامعه تبیین ضرورت و اهمیت همبستگی ملی تأکید بر حضور پررنگ مردم در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی لزوم هماهنگی و هم‌افزایی رسانه‌ای در مقابل پروپاگاندای رسانه‌ای جبهه معارض تمرکز بر افزایش مشارکت مردم در کنار مسئولین به منظور حل مسائل اقتصادی پیش روی کشور تبیین لزوم پذیرش فرامین رهبری در جامعه تأکید بر تحقق عدالت اجتماعی در کشور	زیاد
	تحقق خط عدالت میان اقشار جامعه بازسازی و نوسازی ساختارها و سازمان‌های ناکارآمد در کشور تلاش برای ترغیب مسئولین به بهبود ساختار بانکی و ارزی کشور دعوت همگانی به حمایت از تولیدات داخلی و بهبود فضای کسب و کار	کم

براساس جدول بالا:

- راهبردهایی را که دارای فوریت کم و اهمیت زیاد هستند، می‌توان به‌عنوان راهبردهای (آمادگی)، جهت پیشگیری یا دفع اغتشاشات و ناآرامی‌ها تقسیم‌بندی نمود.
- راهبردهایی که دارای فوریت زیاد و اهمیت کم هستند، به‌عنوان راهبردهای (مقابله) تعریف می‌شوند.
- راهبردهایی که دارای فوریت زیاد و اهمیت زیاد هستند، با عنوان راهبردهای (بازسازی و بازتوانی) مفهوم‌سازی می‌شوند.

در شرایط کنونی، پیاده‌سازی این مراحل به ترتیب اولیاتی که در بالا ذکر شده است، منجر به پیشگیری از بحران و مدیریت آن در در مراحل قبل از وقوع می‌شود. لازم به ذکر است که در شرایط عادی، نیاز است تا ترتیب مراحل به صورت: آمادگی، مقابله و راهبردهای بازسازی و بازتوانی باشد، ولی در موقعیتی که احتمال بروز و ظهور بحران بیش از اندازه است، نیاز است تا اقدامات اورژانسی صورت پذیرد.

منابع

فارسی

۱. آریان‌پور، منوچهر (۱۳۸۳)، فرهنگ پیشرو انگلیسی به فارسی تهران: نشر الکترونیکی و اطلاع‌رسانی جهان رایانه.
۲. ابهری، مریم (۱۳۸۶)، مدیریت بحران نظامی، تهران: دانشگاه صنعتی مالک‌اشتر، دانشکده پدافند غیر عامل.
۳. تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹)، مدیریت بحران، تهران: انتشارات جلالی.
۴. تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۴)، مدیریت بحران، نقدی بر شیوه‌های تحلیل و تدبیر در بحران در ایران، تهران: انتشارات فرهنگ گفتمان.
۵. حسینی، حسین (۱۳۸۷)، تصمیم‌گیری در بحران: گذار از رویکردهای تحلیلی به رویکرد طبیعی، مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری، ش ۲، زمستان. ص ۷ - ۴۷.
۶. جمعی از نویسندگان (۱۳۸۶)، مدیریت بحران ۱ و ۲، با نظارت حسین حسینی و سیدمجید جدی، تهران: معاونت آموزش ناجا.
۷. خانیکی، هادی (۱۳۸۷)، ارتباطات مخاطره، ارتباطات بحران: زمینه‌ها، مفاهیم و نظریه‌ها، نشریه رسانه، ش ۷۴: ۸۱ - ۱۰۵.
۸. دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، سیدمهدی و آذر، عادل (۱۳۸۳)، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، تهران: انتشارات نشر صفار.
۹. رضوانی، حمیدرضا (۱۳۸۵)، مدیریت بحران، ماهنامه علمی آموزشی تدبیر، سال هفتم، ش ۱۷: ۹۸ - ۱۳۲.
۱۰. شیرسوار، هادی (۱۳۸۹)، مدیریت بحران در دانشگاه‌ها، پژوهشنامه مدیریت بحران، ش ۵۱: ۱۳۹ - ۱۵۸.
۱۱. عصاریان، حسین (۱۳۸۳)، مفهوم‌شناسی بحران (جزوه کلاسی)، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۲. کوچکی، ایمان (۱۳۹۸)، مدیریت بحران سازمانی، تهران: انتشارات بید.
۱۳. گودرزی، غلامرضا و رودی، کمیل (۱۳۹۰)، تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم‌سازی بنیادی، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال سوم، ش ۹۰: ۷۵ - ۸۹.
۱۴. مطلق، محمد (۱۳۸۴)، بحران چگونه وضعیتی است؟، ماهنامه پیام مدیران، ش ۴۰: ۳۴ - ۵۲.
۱۵. معمارزاده، غلامرضا و سرفرازی، مهرزاد (۱۳۸۹)، بررسی گام‌های فرایند مدیریت بحران در سازمان، ش ۵۱: ۹ - ۷۵.
۱۶. میتراف، ین. و گاس انگناس (۱۳۸۱)، مدیریت بحران پیش از روی‌دادن، ترجمه محمود توتونچیان. تهران: انتشارات مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.